

Escola Experimental Terman

“Voliem una escola activa, amb vocació d’innovació i progrés”

Text i fotos: **Pilar Daniel i Gubert**

Les llibreries són un bon punt de trobada. L’últim Sant Jordi vaig coincidir a la Dopí ⁽¹⁾ amb la historiadora Carlota Giménez, que jo coneixia només pels seus escrits, i la pedagoga Anna Forés Miravalles ⁽²⁾ entranyable exalumna de la Terman ⁽³⁾. Mesos enrere, de manera casual, vaig trobar per Internet la seva tesi doctoral, i a la part del currículum hi havia una referència que em va emocionar. Esmentava fets que l’havien influït en la seva vida professional, entre ells: “El meu pas per la primera escola, Escuela Experimental Terman; amb aquest nom ja es pot suposar que, d’experimentar amb l’educació, ho vam fer. La llavor de la **innovació en l’educació** crec que es troba aquí, en aquests orígens, on joc, diversió, grups mixtos, teatre, concursos de baldufes o de io-ios formaven part de la proposta educativa; a més, avançàvem segons el nostre progrés i no segons l’edat.”

Mentre signaven els seus llibres, anàvem seguint el fil dels records i l’escola va ser tema de conversa entre totes tres, ja que Carlota s’hi va interessar de seguida. D’aquí sortiria la proposta d’aquest article.

Naixement d’una escola

L’escola Terman va ser fruit d’una il·lusió. La d’una parella de joves llicenciats ⁽⁴⁾ compartida des de l’època de la universitat, on es van conèixer. En acabar la carrera van treballar en l’ensenyament (batxillerat) a fi d’aconseguir uns estalvis per muntar-la. Es van casar, van tenir un fill i n’hi havia un altre en camí quan una circumstància inesperada els facilità el mínim suport econòmic per realitzar-la.

La volien activa, amb vocació d’innovació i progrés que, a més d’instrucció, proporcionés una educació global, una formació personal, creativa i social; amb un nombre d’alumnes per aula limitat, per poder atendre’ls individualment. Li buscarien un lloc on realment fes falta, en un barri humil, i que fos assequible econòmicament per a les famílies. Una utopia? Ni els passava pel cap. Tenien 26 i 24 anys i tota l’empena del món.

Primavera del 1964

Després de recórrer l’extraradi de Barcelona, des de les Roquetes fins a Cornellà (a San Ildefonso, ciutat dormitori de més de 60.000 habitants, van descobrir que no s’hi havia planificat cap espai per a escoles), a finals d’abril la parella va arribar al Car-

Entrada de l’Escola Experimental Terman, al carrer de Montserrat de Casanovas

mel, a mitja falda del turó de la Rovira. Era ideal. L’escola somiada havia de ser en un lloc com aquest, on hi van poder trobar una torre sense pretensions ⁽⁵⁾ és a dir, de preu ajustat al bàsic pressupost de què disposaven: la clàssica «caseta amb hortet», un hortet que aviat es convertiria en un pati de jocs saludable i adient per a la canalla. I era a tocar d’un barri jove —en creixement encara—, humil, obrer, amb un alt percentatge de població immigrant d’arreu de la península i mancat d’escoles públiques: l’única era el Grupo Escolar Ruiz de Alda, a la part baixa del turó (al carrer de Llobregós, on

El nom de Terman no volia dir Teresa y Manolo, sinó que era en honor de Lewis M Terman, psicòleg dels EUA

avui hi ha l’Escola El Carmel, de titularitat pública), amb 70 alumnes per aula i sense places lliures, tot i que només duia tres cursos en funcionament ⁽⁶⁾. Pels carrers del barri hi havia criatures de set anys que mai no havien estat escolaritzades.

La parella (nosaltres) estrenàvem la nostra escola com a parvulari (amb una certa flexibilitat d’edats), i creixeria a mesura que ho fessin els primers alumnes, que formarien el planter de la futura escola.

En poc temps vam fer molta feina: buscar pis al barri i dur a terme les obres d’adequació de l’espai, mobiliari i serveis a la mida de les criatures, així com l’orga-

nització i equipament docent, preselecció de mestres... En fi, una veritable immersió en una nova vida. I a mitjan juliol, a la façana principal ja destacava un rètol on s’anunciava el **Parvulario Terman**, i a la part de darrere, a dalt de tot de l’edifici i de banda a banda, un de molt gran, de fusta, amb grosses lletres negres pintades sobre fons groc (colors de taxi, ben visibles) que es podia llegir des de rambla del Carmel / Llobregós. Vam escampar pel barri uns fullets informatius i vam obrir la matrícula.

El nom de l’escola

Un aclariment: el nom de Terman no volia dir *Teresa y Manolo*, com algú ens va preguntar al principi, sinó que era en honor de Lewis M. Terman, psicòleg dels EUA pioner de la psicologia educativa i autor d’un test d’intel·ligència ben contrastat, que aplicàvem a cada alumne en ingressar a l’escola per tenir una primera orientació sobre la seva capacitat cognitiva en relació amb l’edat cronològica, que ens permetés situar-lo en el grup més adient i que, si es detectava algun problema, es pogués cercar, amb la col·laboració dels pares, una educació especial o un reforç suplementari. Una pràctica guiada per la vocació de fer una pedagogia centrada en l’alumne.

El Parvulario Terman: curs 1964-1965

El primer curs va començar amb una trentena d’alumnes, distribuïts en dues aules. Els ingressos no arribarien a cobrir les despeses i, de moment, per subsistir, Víctor va trobar una feina editorial i jo feia traduc-

cions a casa, que em permetrien tenir cura del fill (aviat, dos) i atendre les tasques compartides de direcció, secretaria, manteniment i burocràcia que anessin sorgint.

Per tant, vam contractar dues mestres de pàrvuls, Marita, a càrrec dels més petits (de 3 i 4 anys), i Maria Jesús (els de 5 i 6). Marita vivia a la Trinitat i Maria Jesús, a Badalona (barri de la Salut). Zones també humils i de forta immigració, de manera que coneixien l’ambient i de seguida es van sentir molt involucrades en la tasca docent, desplegant tots el seus coneixements i creativitat per obtenir els millors resultats.

escuela terman

calle Montserrat de Casanovas, 216 (torre) - (junto a calles Pardillo y Arbós) - Tel. 209 00 57

- Amplía sus clases para el próximo curso a

ENSEÑANZA PRIMARIA

para alumnos de ambos sexos desde 6 años en adelante.

Y

PARVULARIO

para niños y niñas de 3 a 6 años.

- Enseñanza a cargo de profesorado titular y especializado.

- Amplio y soleado patio al aire libre para recreo.

- Plazas limitadas.

- Información y matrícula, de 5 a 8 tarde.

- Directores Víctor León y Pilar Daniel de León (Maestros y Licenciados en Filosofía y Letras).

El contacte amb elles era diari, i amb els pares, sempre que calia. Però en acabar el curs ens van dir que no continuarien. Viuen lluny i el barri estava mal comunicat. El tramvia obligava a transbordaments previs (venia del centre, no de la perifèria) i les deixava al passeig de Maragall. Des d’allà, per arribar a l’escola l’únic transport era l’esport (les cames), i per a les pujades, muntanyisme. Molts carrers, com el mateix de l’escola, estaven sense asfaltar (incomoditat i brutícia, sobretot en dies de pluja). Ho havien resistit tot el curs, les havia satisfet la feina desenvolupada, però no es veien amb cor de continuar. Ens va saber greu, però era una cosa que no podíem modificar.

La Escuela Terman: del 1965 al 1967
Els alumnes creixien i n’hi havia de nous; el parvulari s’ampliava a primària i el centre canviava de nom. Víctor s’hi incorporà, en la classe que aplegava els més grans del curs anterior i els nouvinguts de primària, agrupats per nivells de coneixements (encara no existia l’EGB).

Les dues mestres noves van ser una troballa: Blanca tenia molt bona mà per als més petits i Raquel mostrava una predilecció especial pels prelectors/ neoelectors, una etapa que la fascinava. Eren molt bones professionals, els seus alumnes les adoraven i vam teixir amb elles una amistat perdurable. De moment jo hi era present quan podia, sense

A la cruïlla entre Montserrat de Casanovas, Arbós i Pardillo (avui, Passerell) es formava un torrent per on, a més de la pluja, s’hi escolaven les aigües negres de cases de més amunt, ja que el clavegueram era gairebé inexistent

horari fix: compartia activitats diverses: visites de pares, reunions de mestres, aplicació de tests, alguna substitució. De vegades entrava a la classe de pàrvuls a explicar-los contes o ensenyar-los alguna cançó.

Deixem una estona l’Escola Terman, que ja funciona, i obrim un espai per veure alguns aspectes de les inquietuds que guien la nostra idea docent, sempre en evolució (*work in progress*, en diríem ara).

Ideari de l’escola

És obvi que la recerca i selecció dels sistemes més eficaços per a l’aprenentatge i adquisició de coneixements en les distintes matèries eren l’objectiu fonamental. Però també, i com a eina per aconseguir-ho, el desenvolupament intel·lectual dels alumnes i del seu caràcter era primordial. Abans ens hem referit al test de Terman, però aquesta no era l’única prova psicotècnica a què recorriem. Per als molt petits empràvem el test de Goodenough o de la figura humana, que mesura el grau de maduresa en infants. Per a més grans, el de matrius progressives de Raven, que valora la facultat d’abstracció i de resoldre problemes; el de sèries numèriques de Meili, per avaluar la intel·ligència analítica abstracta a través de la comprensió de relacions simbòliques entre diferents elements; i alguns més per comprovar progressos instructius.

D’acord amb aquesta línia, començarem a elaborar en equip una sèrie d’exer-

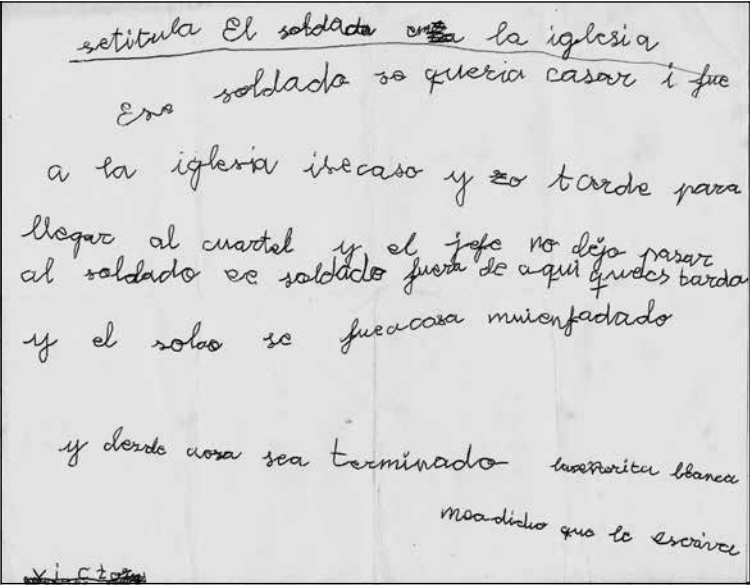
cicis en diferents nivells, amb l’objectiu d’exercitar i estimular capacitats diverses: atenció, memòria, raonament, observació, vocabulari, lògica, proporcions, orientació, agudesa sensorial, valoracions ètiques, detecció d’errors... Un munt d’idees! «Gimnàstica mental», en dèiem. Preparàvem fitxes amb diverses preguntes i opcions, i les intercanviàvem per valorar-ne la validesa d’acord amb el major o menor grau de dificultat que revelaven les respostes obtingudes d’alumnes de diferents edats (també dels pàrvuls).

Des d’un altre pol (potser no tan allunyat) i ateses les condicions del barri, de bon principi vam donar gran importància a la formació d’hàbits quotidians, sobretot en tres aspectes:

Puntualitat: no podien arribar tard, perquè un cop començades les classes qualsevol interrupció seria un destorb i una desconsideració per als qui havien arribat puntuals i ja estaven treballant.

Ordre: calia tenir les coses endreçades, especialment en acabar les classes. No sortien fins que tot estava al seu lloc. I netedat: als lavabos hi havia un rètol: «Deixa’t com t’ha agradat de trobar-lo», que ben aviat van entendre i aprendre a respectar.

Higiene personal: sense previ avís, qualsevol dia, en arribar a l’escola es podien trobar amb revisions aleatòries de mans i ungles, de cabells i orelles, de sabates... Els aclaríem que la higiene no era respon-

sabilitat dels pares sinó d’un mateix. Mai no havia vist calçats de criatura tan lluent!

Alguns exalumnes encara ho recorden i ho comenten de manera positiva. Com ho he vist fa poc al blog de MIAC (Maestros Innovadores, Alumnos Competentes), en una entrevista a Maria Salud Jiménez Romero ⁽⁷⁾, professora associada al departament de Psicologia de la Universitat de Córdoba i professional dels Trastorns del llenguatge i l’aprenentatge, on llegim: “¿Qué te ha llevado a apostar por el cambio educativo?”

Querer para mis alumnas y alumnos lo mismo que yo quiero para mí como alumna. Aquello que tuve de muy pequeña en Barcelona, de 4 a casi 7 años, en la Escuela Experimental Terman, que me marcó para toda la vida, que nunca he olvidado y que, desgraciadamente, nunca he vuelto a ver. Una escuela en la que cada niño o niña sea importante y se le dedique tiempo, que no sólo se preocupen de que aprendan los contenidos básicos, sino que estén pendientes de tu salud física, limpieza..., educación en general.”

Doncs, sí, la salut de la canalla també importava. I per a la seva prevenció, vam aconseguir, amb l’ajut d’una joveíssima i solidària Custòdia Moreno ⁽⁸⁾, una revisió mèdica anual gratuïta, amb radioscòpia inclosa, al Centre Auxològic i de Medicina Preventiva Infantil de la Caixa de Pensions.

I una altra cosa saludable: a l’hora de començar la classe o a la tornada del pati, els nens solien fer «exercicis de silenci» (un parell o tres de minuts amb els braços plegats damunt la taula, el cap recolzat al damunt i els ulls tancats, pensant coses boniques). Els asserenava molt i després estaven molt receptius.

I per fomentar una altra mena de «salut» (de cor i ànima), cada any, el 30 de gener, aniversari de la mort de Gandhi, celebràvem el Dia Escolar de la No-Violència i la Pau, impulsat des del 1964 pel pedagog i poeta mallorquí Llorenç Vidal (més tard, el 2005 i el 2013, seria proposat per al Premi Nobel de la Pau). Parlàvem de Gandhi i la no-violència, fèiem reflexions sobre la pau, contra les guerres... i ells, a la seva manera, ho traduïen en poemes o fins i tot preparaven alguna conferència.

Per aconseguir els millors resultats pedagògics, consideràvem molt important la implicació dels pares en l’escola. Les visites al despatx eren sempre amb tots dos, pare i mare. Insistíem en aquest punt perquè en aquella època, barri i costums, alguns pares descarregaven en la dona les responsabilitats a l’entorn dels fills, o al contrari, el pare acudia tot sol perquè menystenia la capacitat de la mare per a segons quins temes. Per facilitar-ho, ens adaptàvem als seus horaris, tant si era després de sopar com en dia festiu. Setmanalment,

Un conte per a Blanca de Víctor, de cinc anys, resident aleshores a Mallorca: “laseñorita blanca meadicho que le escriba”

Raquel va deixar l’escola quan esperava el primer fill. Els seus antics alumnes es mostren encuriosits i contents el dia que el porta perquè el coneguin

també, teníem una reunió tot l’equip docent.

Dues novetats que introduí l’escola des del principi, per convicció i amb l’acord dels pares, eren: l’aconfessionalitat i la coeducació. I ho tracto de novetat, perquè ambdues coses eren contràries a les línies marcades pel franquisme. La coeducació, que estava prohibida per llei, va ser motiu perquè ens neguessin la legalització de l’escola i fou l’inici d’un llarg periple de gestions fins a pocs mesos abans del seu tancament ⁽⁹⁾, cosa que, almenys, no va produir cap conseqüència negativa a l’alumnat pel que fa a llibres d’escolaritat i reconeixement d’estudis. A la Terman, doncs, nenes i nens van conviure obertament a les aules, al pati, en els jocs, a les sortides d’activitats extraescolars i a un parell de colònies d’estiu. Fora de la llei, però ben legítimament.

La Escuela Experimental Terman (curs 1967-1968 cap endavant..., fins al 1973)

Començava el curs. Personalment, jo ja podia dur el meu fill més petit (2,8 anys) a l’escola, de manera que m’incorporava a l’equip docent. Ens decantàvem clarament per la recerca pedagògica, que es traduïa en un nou canvi de denominació: Escuela Experimental Terman. Vam comprar a terminis un ciclostil i vam crear la revista escolar del mateix títol, amb participació de professorat, alumnes, pares i altres familiars i algun col·laborador extern. La revista seria una bona eina per intensificar relacions i la participació conjunta de pares i mares, mestres i alumnes a l’entorn de l’escola, a la qual afegíem la qualificació d’*Experimental* com a símbol d’una inquietud, que expressàvem en l’editorial d’aquest primer número, publicat l’octubre de 1967 ⁽¹⁰⁾, on exposàvem que l’escola, tal com la veïem, havia de ser dinàmica, en constant transformació i afany de millora. Calia buscar noves maneres de treballar, sense estancar-nos en la rutina, el pitjor enemic de l’ensenyament. I aquesta inquietud, centrada en l’eficàcia dels mètodes emprats i en l’estudi i desenvolupament de la capacitat intel·lectual i del caràcter dels alumnes, era el que volíem reflectir en el nom de l’escola.

La revista va ser un mitjà de comunicació molt estimat i útil. Al llarg de la seva existència s’hi van reflectir episodis curiosos i divertits del dia a dia, amb uns protagonistes molt tendres; i també l’evolució, progrés, notícies i esdeveniments de la vida escolar i del barri, des de punts de vista ben variats. En resum, trasllueix l’evolució de la petita història del centre i el seu entorn, i alhora la cohesió.

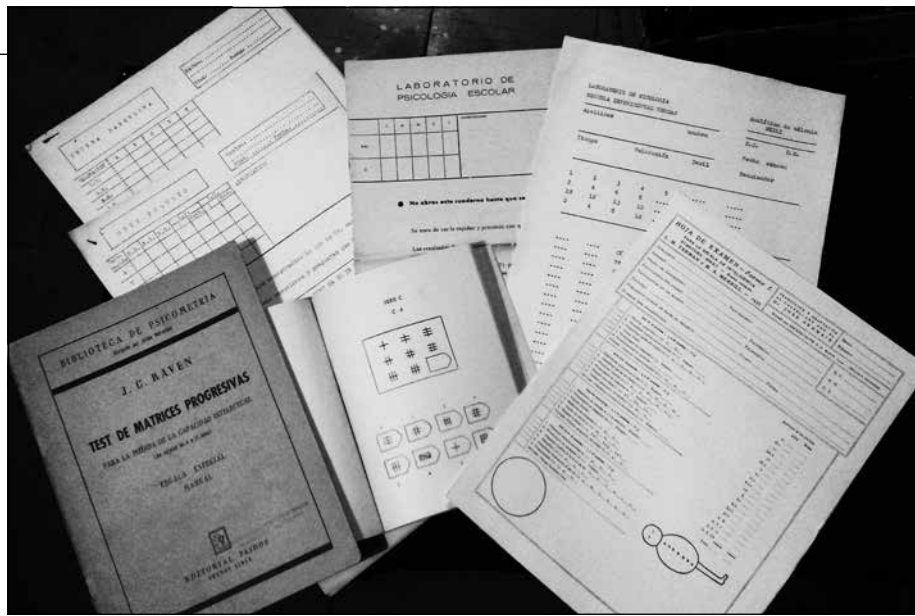
Una altra novetat d’aquell curs va ser la creació de l’Associació de Pares: Asocia-

ció de Padres y Ex-Alumnos de la Escuela Experimental Terman quan encara no existien les AMPA ni hi havia exalumnes, però ja se'ls donava cobertura (més endavant els joves constituïrien el Club Unesco Terman). Els estatuts es van aprovar el febrer del 1968 i el dia 24 ho celebraven amb la projecció d'un documental, *Alimentación sin fronteras*, presentat per Josep Daniel (aleshores director comercial de Nestlé-Espanya). A través de la Junta es potencià molt la col·laboració de pares i familiars amb l'escola: sessions amb als nens per ensenyar-los a muntar un aparell de ràdio de galena, per mostrar-los com es revelaven fotografies en una cambra fosca, per practicar els escacs. Un pare s'inscriví en un curset de monitors de minibàsquet per poder-los entrenar... Les mares ajudaven en temes puntuals, però importants. En destaco la tasca voluntària de Mercè Porrera (mare de tres alumnes, assistenta social i educadora de nens amb paràlisi cerebral) d'acudir a l'escola a practicar, gratuïtament, sessions preventives amb el mètode *Le Bon Depart* per afavorir la psicomotricitat d'alumnes en l'etapa prelectora.

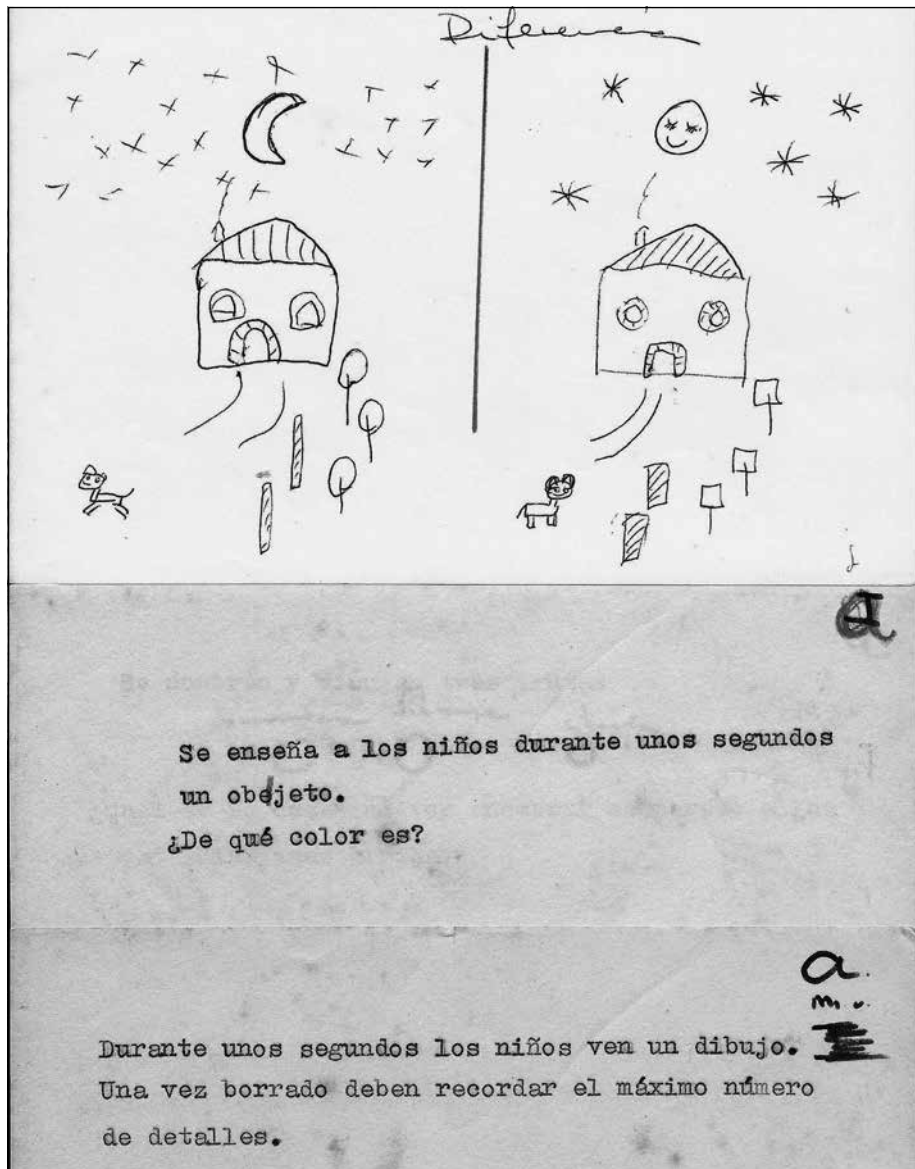
De la mateixa manera que es buscava la integració de pares i mares en l'escola, també es cercava la dels escolars envers el barri i la ciutat: visita a tallers propers, sortides per la ciutat en les activitats extraescolars dels dissabtes (com la visita al port quan van saber que dos alumnes, nascuts a Barcelona, no havien vist mai el mar "en directe"), i fins i tot cartes enviades a l'Ajuntament reclamant senyals de tràfic a la porta de l'escola, o que es plantessin arbres a la Muntanya Pelada, «*que si no lo hace usted, nosotros cogemos semillas de almendros, pinos, etc. y los plantaremos en el monte Pelado*»... L'Ajuntament va respondre, encara que la repoblació forestal promesa va trigar força.

L'actuació de més ressò sorgida de la Terman referent a problemes del barri seria l'organització del Primer Campeonato Nacional de Canicas para Adultos, el juliol de 1971, per reclamar, en principi, camps esportius, però amb el rerefons de cridar l'atenció sobre les mancances de tota mena en el barri. Acte prohibit per la policia. Hi ha una implicació de pares, mestres, parents, amics, veïns i, molt especialment, la premsa, que, a partir del periodista Josep Maria Huertas Clavería que se'n fa eco i difon aquesta problemàtica, l'*ABC* de Madrid, *Cuadernos para el Diálogo* (Carmen Alcalde), algun humorista, llibres de text d'EGB, difusió i suggeriment d'altres reivindicacions imaginatives en d'altres baris. Tema per a tot un altre article.

Aquell any encara hi va haver un parell de notícies que se sortien del normal. Al llarg del curs 1967-1968 l'escola anava quedant petita. Els alumnes més grans ha-

Cadascun dels tests ajudaven a descobrir aspectes diferents dels alumnes o bé servien de contrast per matisar-los

Tres tipus de fitxa per als exercicis de gimnàstica mental: bàsicament atenció, observació i memòria visual, a contrastar entre pàrvuls i primer curs de primària

vien començat el batxillerat: es preparaven a l'escola i s'examinarien com a estudiants lliures a l'Institut ⁽¹⁾. Però n'hi havia que continuaven la primària i començava a faltar espai. Vam informar els pares que no hi

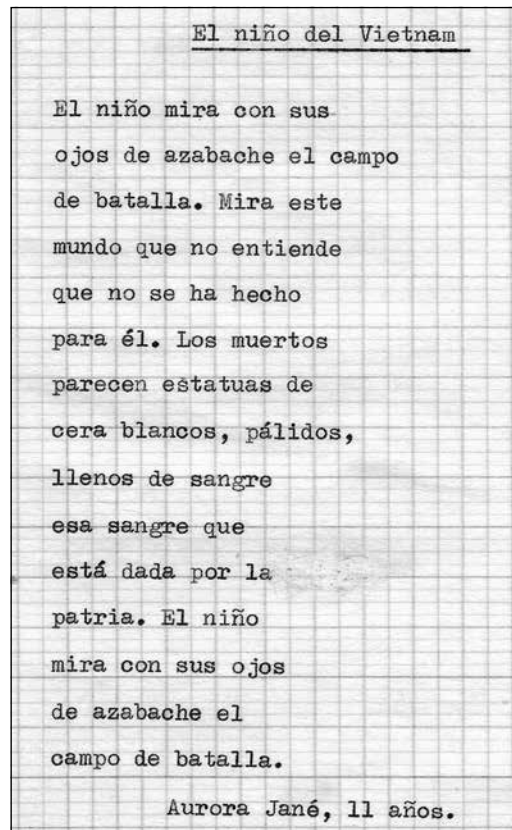
hauria places el curs següent per a algun germà petit, ni per a alumnes nous en segons quins cursos, perquè no teníem lloc, totes les aules eren ocupades... Es convocà una reunió de pares (per cert, encara que

Al principi, encara que nens i nenes hi anessin junts, en el pati jugaven en grups separats, els nens amb la pilota o les bales, les nenes amb les cordes, el rotlle o la xarranca; però a mesura que creixien, sobretot en l'esport, ja van començar a anar més junts

Le Bon Depart es basa en una sèrie d'exercicis corporals que inclouen en el reconeixement del propi cos, i rítmics, amb l'ajut d'uns saquets de sorra sota les indicacions de la persona que ho guia. En aquest cas, amb molta generositat, Mercè Porrera

es digués *de pares* solien acudir-hi pare i mare). Apuntaren una solució: aixecar un pis nou. Que es calculés el pressupost, es dividís pel nombre de famílies i els pares finançarien la construcció. Quan els seus fills se n'anessin de l'escola, per la raó que fos, els tornarien els diners que van aportar. Sense un termini fixat ni un càlcul d'interessos. Generositat que és molt d'agrair. I així es faria.

I encara que parlo del passat, ara m'aturo i passo al present, un present quasi telegràfic. L'altra notícia que faltava: Víctor i jo, com podem, hem anat preparant la nostra tesi doctoral: ell, un diccionari d'argot espanyol. Jo, un estudi sobre els procediments de formació d'aquest llenguatge. En un contacte amb Camilo José Cela relacionat amb el tema, ens ofereix una col·laboració de llarga durada en un important i ambiciós diccionari que prepara: *Diccionario total del español hablado y escrito*. A Palma de Mallorca. L'oferta és molt engrescadora, en molts sentits. I diu que ens donarà totes les facilitats perquè no perdem el contacte amb l'escola. Ho valorem a fons: l'escola va cap amunt, estem en un

punt delicat, els pares ens han ofert l'ajut per créixer, tot és una mica precipitat (ens hauríem d'incorporar a finals de juliol). D'altra banda, la de Cela és una proposta que no hauríem ni somiat: hi aprendrem molt, sortirem una mica de l'ofec econòmic, tirarem endavant la tesi sense deixar l'escola... Finalment, decidim provar-ho.

Obrim un parèntesi

Busquem una substitució temporal en la direcció i professorat per als nostres llocs. Farem visites com a mínim un cop al mes, i en qualsevol moment que convingui, estarem en contacte continu. En el transcurs de les obres i per atendre les noves matrícules, aquell estiu hi queda al front Marita, l'antiga parvulista. De la direcció, se n'ocuparà la parella formada per Blanca, l'actual mestra dels pàrvuls, i el seu marit, Miguel, que també substituirà a Víctor en la seva classe. A mi em substituirà Mercedes, mestra i mare d'un alumne.

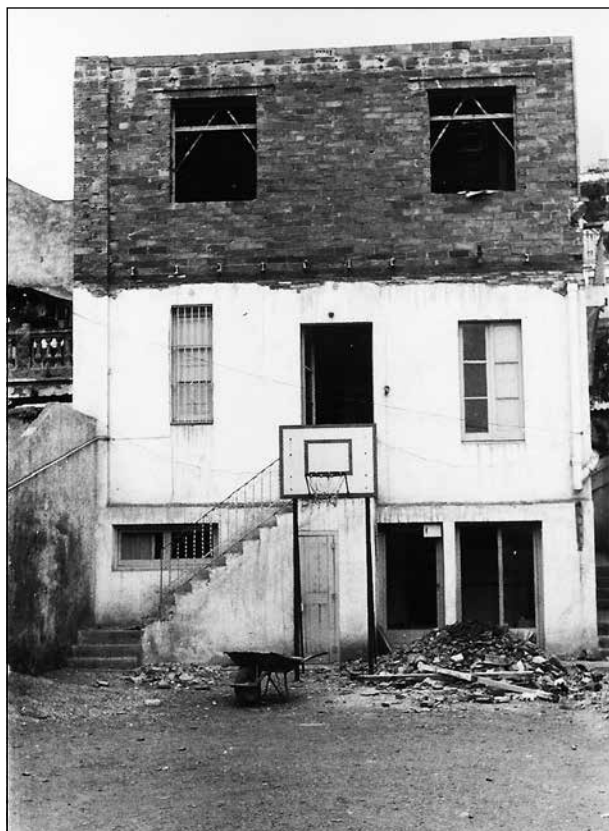
Tot va funcionant, una mica complicat, amb una dinàmica diferent, però en la línia ja establerta. Però a final de curs Miguel ha de complir el servei militar (érem tots tan

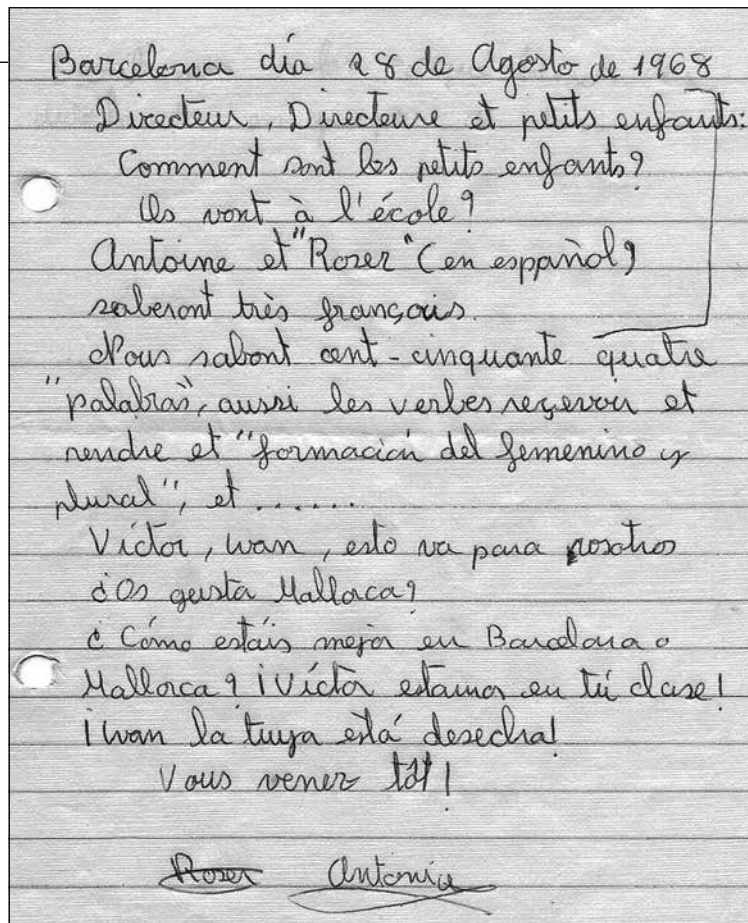
Un grup d'alumnes visiten la foneria del Sr. Falcó, unes cases més amunt de la Terman, al portal del taller, satisfets de la visita i del senyal de «perill, escola» que per fi ha col·locat l'Ajuntament

Moments de preescalfament en el pati de la Terman, abans de sortir amb la pancarta «Contamos contigo», per a un concurs de bales aprofitant els guás (forats) del terra no asfaltat d'un carrer del barri

Estiu del 1968. Els alumnes creixen, l'escola també. L'edifici en obres (façana posterior) gràcies a l'ajut de les famílies dels alumnes. A la dreta, les cartes dels alumnes són un fort reclam per a la tornada

joves!) i ho ha de deixar. Blanca no podrà continuar ella sola amb classes i direcció i es concentra en la docència.

Què farem? O oblidem l'escola o bé deixem la feina amb Cela, amb qui hem tingut l'oportunitat de treballar tot un any braç a braç i que professionalment està resultant molt enriquidora. Però nens i nenes ens han escrit sovint. Hem compartit amb ells algunes celebracions especials. A final del curs, dues alumnes de batxillerat (de les que ho han aprovat tot), Carmen i Nacha, han passat un parell de setmanes amb nosaltres, a Palma. L'escola ens crida. Finalment, i amb una certa recança, renunciem al treball amb l'escriptor i a l'entrañable vida familiar a Palma, i retornem a la inseguretat econòmica de l'escola, amb la passió d'una obra que ens atrau i fascina per damunt de tot, on compartirem de nou direcció i docència.

Voldria deixar-ho aquí, amb aquesta sensació expectant de cara al futur, que quan escric això ja conec. Vist des d'ara, penso que queden pel davant experiències força intenses, com la participació durant tres cursos amb tres escoles més i sota els auspicis de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UB, en un recerca molt trenca-dora com és l'autogestió dels alumnes en l'escola. Però el seu mateix interès em diu que tinc uns límits d'espai que quedarien desbordats. I també, que aquestes experiències posteriors no haurien pogut tenir lloc sense tot el que ha passat abans, allò que potser he detallat amb excés fins ara. I el

curs que està a punt de començar, el 1969-1970, i els que seguiran fins al final, l'any 1973, són massa potents per esbandir-los amb quatre apunts. De manera que només l'inicio, com un petit homenatge a un professor que malauradament ja no hi és. Se'n va anar ben jove, me n'he assabentat fa poc, arran de la preparació d'aquest article.

Nou curs

Comença un nou curs, amb una aula més: la dels alumnes de Primària que no s'han incorporat al batxillerat. Això suposa la incorporació d'un nou professor, Joan Vilarraza Vidal, força jove, que havia estat alumne destacat de Víctor a l'escola on treballà en acabar els estudis. Ens assabentem aleshores que el seu pare, Joan Vilarraza Sugranyes, havia estat mestre a l'escola parroquial de Sant Antoni, al carrer de Pedrell. I m'adono que els meus pares, des de joves havien estat amics dels seus. I que jo, quan era petita, vaig anar amb la meva mare a visitar la seva, a la Clínica del Reimei, quan ell va néixer... Ai, quin mocador més petit, és el món!

Aquest paràgraf serà el que començarà la crònica de la segona etapa de «La ESCUELA EXPERIMENTAL TERMAN des del record» que penso escriure per a mi, ara que tants de records m'ha desvetllat la primera, i que quan l'hagi escrit, quedarà a disposició de qui n'estigui interessat.

De moment, acaba aquí amb un:

CONTINUARÀ...

(com en els tebeos de la meva infància).

NOTES

- 1) Llibreria-papereria situada al carrer de la Conca de Tremp
- 2) Anna Forés és catedràtica de la UB, experta en educació social i investigadora sobre innovació en l'aprenentatge
- 3) La ESCUELA EXPERIMENTAL TERMAN (1964-1973) s'instal·là al carrer de Montserrat de Casanovas, 216
- 4) Víctor León Núñez, mestre i llicenciat en Pedagogia, i Pilar Daniel i Gubert, llicenciada en Filologia romànica
- 5) Per cert, com a dada curiosa o històrica del barri: la torre era de Rosa Montanyà, germana de Lluís Montanyà, que el 1928 signà l'avantguardista *Manifest Groc*, juntament amb Salvador Dalí i Sebastià Gasch. I el seu marit, Josep Carbonell, havia fundat i dirigit la revista *L'Amic de les Arts*, de Sitges, on van publicar, entre altres autors, Dalí, Lorca, Buñuel, J. V. Foix, Paul Éluard i el mateix Lluís Montanyà.
- 6) Segons expressió de la premsa de l'època, el «Ruiz de Alda» havia estat *bendecido e inaugurado para solemnizar la conmemoración del 18 de Julio* de l'any 1960.
- 7) <https://www.miaceduca.es/entrevistamos-a-ma-salud-jimenez-romero/> Entrevista del 14.3.2017 (consulta del 10.7.2019)
- 8) Un referent, avui, al Carmel
- 9) La Ley General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa propugnada pel ministre Villar Palasi i publicada el 4 d'agost de 1970 ja no parlava de separació obligatòria de sexes, amb la qual cosa la prohibició desapareixia. Però mentrestant, des del Ministerio de Educación ens havien perdut alguns documents, n'havien equivocat d'altres, en demanaven de nous que ja tenien, i l'autorització per a la legalització del centre no arribà fins que el tancament de l'escola era ja irreversible.
- 10) L'últim número, el 8, aparegué el desembre de 1971.
- 11) Al Juan de Austria els nens, i a l'Infanta Isabel, les nenes. Tots dos al barri del Besós, en aquell moment, els més pròxims que teníem al Carmel.